

Asia Opetusmateriaalin tekijänoikeus

Hakija TEAM Teollisuusalojen ammattiliitto ry

Annettu 17.4.2013

Tiivistelmä

Tekijänoikeusneuvosto arvioi opetusmateriaalia kokonaisuutena. Kokonaisuus sai suojaa tekijänoikeuslain 1 §:n mukaisena teoksena ja tekijänoikeuslain 5 §:ssä tarkoitettuna kokoomateoksena. Hakijan ottamat valokuvat saivat tekijänoikeuslain 49 a §:n mukaista suojaa. Opetusmateriaali jäi tekijänoikeuslain 49 §:n mukaisen luettelosuojan ja tietokantasuojan ulkopuolelle. Tekijänoikeusneuvosto ei ottanut kantaa näyttökysymykseen siitä, onko työnantajalla käyttöoikeutta opetusmateriaaliin.

LAUSUNTOPYYNTÖ

Teollisuusalojen ammattiliitto ry (TEAM) pyytää tekijänoikeusneuvostolta lausuntoa tekijänoikeuslain soveltamisesta työsuhteen aikana valmistettuihin opetusmateriaaleihin. Hakijan jäsen X on työskennellyt Tampereen ammattiopiston painoviestinnän opetuyksikössä yhdenjaksoisesti useissa määräaikaisissa työsuhteissa. X on toiminut painoviestinnän tuntiopettajana ja sijaisena, kurssiopettajana, lehtorin sijaisena sekä päätoimisena tuntiopettajana opettaen ammatillisia aineita perus- ja ammattitutkinto-opiskelijoille sekä oppisopimuskoulutuksessa oleville opiskelijoille. Hänen määräaikaista työsopimustaan ei enää uusittu vuonna 2010.

X on laatinut laajoja opetusmateriaaleja omaan opetuskäyttöönsä toimiessaan painoviestinnän opettajana. Hakijan mukaan opetuslalla vallitsee käytäntö, jonka mukaan opetusmateriaalin tuottaminen ei lähtökohtaisesti kuulu opettajan perustehtäviin. X:n työsopimuksessa ei mainittu opetusmateriaalin suunnittelua ja toteuttamista, eikä hänen

työaikaansa ollut mitoitettua siten, että se olisi kattanut opetusmateriaalin laatimiseen käytettävän ajan. X laati opetusmateriaalit omaan opetuskäyttöönensä vapaa-ajallaan. Opetusmateriaalin laatiminen ei kuulunut X työtehtäviin. Hakija korostaa, että opetusmateriaalia koskevien oikeuksien siirtyminen työnantajalle olisi edellyttänyt osapuolten välistä nimenomaista sopimista tai ainakin X:n hyväksyntää.

X toimi työsuhteensa jälkeen keväällä 2011 Tampereen ammattiopistossa aikuiskoulutuksen näyttöjen vastaanottajana ja arvioijana. Tällöin hän havaitsi ammattiopiston pöydällä tulosteen työsuhteensa aikana omaan opetuskäyttöönensä laatimastaan opetusmateriaalista. Kirjaututtuaan ammattiopiston opetusverkkoon hän havaitsi siellä olevan useita hänen opetuskäyttöönensä laatimiaan opetusmateriaaleja. Materiaalit löytyivät hänen entistä tehtäväänsä hoitavan opettajan kansioista.

X katsoo, että hänen omaan opetuskäyttöön vapaa-ajallaan laatimansa opetusmateriaali on tekijänoikeudella suojattu teos, jota Tampereen ammattiopisto on luvattomasti hyödyntänyt opetuskäytössä lukuvuonna 2010–2011.

X on valmistellut ja muokannut opetusmateriaaliaan useiden vuosien kuluessa. Materiaali koostuu hänen painoviestinnän opetustyötä varten laatimistaan tehtäväohjeistuksista ja tehtävissä käytettävästä materiaalista. Tehtävät on suunniteltu monivaiheisiksi ja niiden tarkoituksena on perehdyttää opiskelijat esimerkiksi erilaisiin kuvan- ja tekstinmuokkaustekniikoihin, taulukoiden laadintaan, mainosten toteuttamiseen ja lehden taittoon. Tehtävämateriaali koostuu sekä X:n itse ottamista että hänen omalla nimellään yritysten kuvapankeista lainaamistaan valokuvista, X:n laatimista taulukoista sekä erilaisista tekstikatkelmista, jotka X on laatinut itse tai hyödyntäen esimerkiksi yritysten verkkosivuilta löytyvää aineistoa. X:n itse ottamia kuvia ovat kuva, jossa on norsu ja X:n oma poika (s. 12), ja kuvat Bengtskärin majakasta (s. 20 kaksi vasemmanpuoleista kuvaa ja s. 21 laite.jpg ja pikkukuva.jpg). Kaikkia näitä elementtejä on pyritty yhdistelemään tehtävissä opetukselliset tavoitteet huomioon ottavalla, omaperäisellä ja oppilaita motivoivalla tavalla. Opetusmateriaalin omaperäisyyttä korostaa se, että tehtävissä käytetyt aihepiirit ovat X:n valitsemia ja hänelle itselleen merkityksellisiä.

Hakija pyytää lausuntoa seuraavista kysymyksistä:

- 1) Onko opetusmateriaalia kokonaisuudessaan (kokoelma) tai joitakin sen yksittäisiä osia pidettävä TekijäL 1 §:ssä tarkoitettuina teoksina?
- 2) Saavatko opetusmateriaaliin sisältyvät, X:n ottamat valokuvat TekijäL 1§:n mukaista tekijänoikeussuojaa vai suojaa yksinomaan lain 49 a §:n nojalla?
- 3) Onko opetusmateriaalia tai joitakin sen määrällisesti tai laadullisesti merkittäviä osia pidettävä TekijäL:n 49 §:ssä tarkoitettuna luettelo- tai tietokantasuojan piiriin kuuluvina?
- 4) Mikäli X:n katsottaisiin laatineen opetusmateriaalin osana työsuhteensa ehtojen täyttämistä, minkälainen käyttöoikeus työnantajalla olisi materiaaliin ilman osapuolten keskinäistä sopimusta tai X:n suostumusta? Vaihteleeke käyttöoikeuden laajuus opetusmateriaalin eri elementtien osalta?

VASTINE

Tampereen ammattiopisto toteaa vastineessaan, että X ei ollut työsuhteessa, vaan virkasuhteessa työnantajaansa.

X on ollut ammattiopiston opettajana niin sanotussa opetusvelvollisuustyöajassa, joka määräytyy vuosittaisina opetustunteina. Työaika pitää tällöin sisällään sen ajan, minkä opettaja pitää opetustuntejaan, sekä kaiken muun ajan, jolla hän esimerkiksi valmistelee opetustunteja, korjaa tenttejä ja ohjaa oppilaita. Opetusmateriaalin valmistelu ei ole aikaan tai paikkaan sidottua toimintaa.

Vastaajan käsityksen mukaan Tampereen ammattiopistolla on ollut työnantajalle kuuluva käyttöoikeus X:n virkasuhteen aikana työtehtävissään luomaansa opetusmateriaaliin.

TEKIJÄNOIKEUSNEUVOSTON LAUSUNTO

Tekijänoikeuslain 55 §:n mukaan tekijänoikeusneuvosto antaa lausuntoja tekijänoikeuslain soveltamisesta. Näiden lausuntojen luonne ei ole sitova. Tekijänoikeusneuvosto ei ota kantaa sopimusten sisältöön tai tulkintaan.

Opetusmateriaalin tekijänoikeussuojan arviointi

Tekijänoikeuslain 1 §:n 1 momentin mukaan sillä, joka on luonut kirjallisen tai taiteellisen teoksen, on tekijänoikeus teokseen. Säännöksessä mainitaan esimerkkinä suojatuista teoksista muun muassa selittävä kirjallinen esitys.

Tekijänoikeus suojaa sekä teosta kokonaisuutena että sellaista teoksen osaa, jota muusta teoksesta irrallaan tarkasteltuna voidaan pitää tekijänsä luovan työn omaperäisenä tuloksena. Tekijänoikeussuojaa saadakseen kirjallisen tuotteen on yllettävä teostasoon eli ylitettävä teoskynnys. Tällä tarkoitetaan sitä, että kirjallisen tuotteen tulee olla tekijänsä henkisen luomistyön itsenäinen ja omaperäinen tulos. Itsenäisyys- ja omaperäisyysvaatimuksen katsotaan yleensä täyttyvän, jos voidaan olettaa, ettei kukaan muu vastaavaan työhön ryhtyessään olisi päätenyt samanlaiseen lopputulokseen. Ratkaisu teoskynnyksen ylittymisestä tehdään tapauskohtaisella harkinnalla.

Tekijänoikeus suojaa vain teokselle annettua ilmenemismuotoa. Tekijänoikeus ei suojaa teoksessa esitettäviä esimerkiksi tutkimustyön tuloksia, teorioita, tieteellisiä löytöjä, teoksen sisältämiä tietoja tai teoksen aihetta. Kuka tahansa saa siten kirjoittaa esimerkiksi esitelmän samasta aiheesta. Sanottu merkitsee myös sitä, että jos kirjallisen teoksen sisältö koostuu yleisesti tunnetuista tiedoista, teorioista ja opeista, saavat tekijänoikeussuojaa vain ne teoksen osat, jotka on esitetty omaperäisellä ja yksilöllisellä tavalla ja yltyvät siten teostasoon. Tekijänoikeus syntyy suoraan lain nojalla teoksen luoneelle luonnolliselle henkilölle tai henkilöille.

Euroopan yhteisöjen tuomioistuin katsoi 16.7.2009 antamassaan ratkaisussa C-5/08 (Infopaq), että 11 sanasta koostuva ilmaisu voi saada tekijänoikeussuojaa, jos ilmaisu on omaperäinen, tekijänsä henkisen luomistyön tulos. Ratkaisussa C-145/10 (Painer), tuomioistuin katsoi, että teos voi saada tekijänoikeussuojaa, jos se on tekijänsä henkisen luomistyön tulos siten, että se kuvastaa tekijän persoonaa ja siitä käyvät ilmi tekijän vapaat ja luovat valinnat teosta tehtäessä. Kansallisen tuomioistuimen tehtävä on ratkaista lopullisesti, ylittyykö teoskynnys.

Tekijänoikeuslain 5 §:n mukaan sillä, joka yhdistämällä teoksia tai teosten osia on aikaansaanut kirjallisen tai taiteellisen kokoomateoksen, on siihen tekijänoikeus, mutta hänen oikeutensa ei rajoita oikeutta ensiksi mainittuihin teoksiin. Kokoomateoksen

tulisi koostua tekijänoikeudellisesti keskenään samanarvoisista teoksista (KM 1953:5 s. 50). Muista kuin teoksista, esimerkiksi yksittäisistä tiedoista, koostuvat kokoelmat eivät voi olla tekijänoikeuslain 5 §:ssä tarkoitettuja kokoelmateoksia mutta voivat saada tekijänoikeussuojaa tekijänoikeuslain 1 §:n nojalla.

Tekijänoikeusneuvoston lausunnossa TN 2012:6 koulutusmateriaali ei ollut tekijänoikeuslain 1 §:n tarkoittama teos. Lausuntopyyntöön liitteenä olleessa 38 diasta koostuvassa koulutusmateriaalissa on yksittäisillä sanoilla ja lyhyillä lauseilla ohjeistettu aiheeseen liittyvien toimenpiteiden suorittamista ja toiminnassa huomioitavia seikkoja. Tekijänoikeusneuvosto katsoi, että koulutusmateriaali ei sisältänyt sellaisia yksittäisiä kirjallisia elementtejä, joita voitaisiin pitää tekijänoikeuslain 1 §:n mukaisina kirjallisina teoksina. Koulutusmateriaalin aihe oli ilmaistu hakijan lisäämättä perusasioihin mitään riittävän omaperäistä. Koulutusmateriaali oli osittain järjestetty tarkoitukselliseen järjestykseen. Koulutusmateriaalissa asioiden esitysjärjestys oli ennemmin seurausta tiettyjen toimintavaiheiden järjestyksen noudattamisen välttämättömyydestä käytännön toiminnassa kuin hakijan omaperäisestä esitystavasta. Hakijan koulutusmateriaali ei täten kokonaisuutenakaan ollut siinä määrin omaperäinen, että kukaan muu ei olisi voinut päätyä samanlaiseen lopputulokseen laatiessaan aiheesta koulutusmateriaalia. Koulutusmateriaali ei siten saanut suojaa kokonaisuutena tekijänoikeuslain 1 §:ssä tarkoitettuna teoksena.

Tekijänoikeusneuvoston lausunnossa TN 2012:1 mikään yksittäinen sähkötekniikan perusteita sisältänyt luentokalvo 134 kalvon sarjasta ei ollut tekijänoikeuslain 1 §:n tarkoittama teos. Luentokalvosarja sai kuitenkin suojaa kokonaisuutena tekijänoikeuslain 1 §:n mukaisena teoksena. Tekijänoikeusneuvoston lausunnossa TN 2010:12 kahdeksansivuinen kirjallinen hanke-esitys ei ollut tekijänoikeuslain 1 §:ssä tarkoitettu teos.

Perinteisten kirjallisten teosten osalta teostasovaatimusta voidaan luonnehtia alhaiseksi, koska ne usein jo itsessään ilmentävät tekijänsä persoonallisia luovia valintoja. Lyhytkin runo tai vaikkapa iskulause voi olla periaatteessa tekijänoikeuden suojaama. Haarmann käyttää esimerkkinä Eeva Joenpellon romaanin nimeä "Neito kulkee vetten päällä", jota voitaneen pitää siinä määrin itsenäisenä ja omaperäisenä, että teossuoja tulee sen kohdalla kysymykseen. Haarmann pitää kuitenkin esimerkkiään enemmän poikkeuksena kuin sääntönä: "Mitä lyhyemmästä

ilmaisusta on kysymys, sitä todennäköisempää on, ettei se ylitä niitä itsenäisyyden ja omaperäisyyden vaatimuksia, joita tekijänoikeussuojan saaminen edellyttää" (Pirkko-Liisa Haarmann: Tekijänoikeus ja lähioikeudet, Helsinki 2005, s. 70).

Tekijänoikeusneuvosto on arvioinut sille toimitettua materiaalia. Tekijä on tehnyt itsenäisiä valintoja yhdistämällä teoksia tai teosten osia ja aikaansaanut näin kokoomateoksen. Hän on myös lisännyt kokoomateokseen persoonallisia tehtävöohjeistuksia. Ohjeistukset ovat kirjalliselta ilmaisultaan lyhyitä ja yksinkertaisia, mutta eivät tavanomaisia. Kokonaisuus on omaperäinen ja itsenäinen, eikä joku muu samaan työhön ryhtyessään tekisi kokonaisuutena samanlaista opetusmateriaalia. Tekijänoikeusneuvosto katsoo, että opetusmateriaalia on kokonaisuutena pidettävä sekä tekijänoikeuslain 1 §:n mukaisena teoksena että tekijänoikeuslain 5 §:ssä tarkoitettuna kokoomateoksena.

Tekijänoikeuslain 49 a §:n mukainen valokuvan suoja

Tekijänoikeuslain (404/61) 1 §:n 1 momentin mukaan sillä, joka on luonut kirjallisen tai taiteellisen teoksen, on tekijänoikeus teokseen. Säännöksessä mainitaan esimerkkinä suojatuista teoksista muun muassa valokuvateos.

Valokuvat, jotka eivät yllä teostasoon, saavat tekijänoikeuslain 49 a §:n mukaista suojaa. Kyseisen lainkohdan mukaan valokuvaajalla on yksinomainen oikeus määrätä valokuvasta, muuttamattomana tai muutettuna, valmistamalla siitä kappaleita ja saattamalla se yleisön saataviin.

Tekijänoikeuslain 49 a §:n mukaan oikeus valokuvaan on voimassa, kunnes 50 vuotta on kulunut sen vuoden päättymisestä, jona kuva valmistettiin. Valokuvaajalle tekijänoikeuslain 49 a §:ssä säädetyt oikeudet ovat muuten hyvin samanlaiset valokuvateoksen tekijän oikeuksien kanssa.

Euroopan unionin tuomioistuin katsoi 16.7.2009 antamassaan tuomiossa C-5/8 (Infopaq International), että tekijänoikeutta voidaan soveltaa ainoastaan sellaiseen aineistoon – kuten valokuva – joka on omaperäinen siinä mielessä, että se on tekijänsä luovan henkisen työn tulos. Kuten direktiivin 93/98/17 perustelukappaleessa on todettu, kyse on tekijän luovan henkisen työn tuloksesta silloin, kun se kuvastaa tekijänsä yksilöllisyyttä. Yhdistettyihin asioihin C-403/08 ja C-429/08

4.10.2011 antamassaan tuomiossa (Football Association Premier League ym.) Euroopan unionin tuomioistuin toteaa, että tästä on kysymys silloin, kun tekijä on teoksen toteutuksessa kyennyt ilmaisemaan luovia kykyjään tekemällä vapaita luovia ratkaisuja. Euroopan unionin tuomioistuin lausui vielä nimenomaisesti 1.12.2011 antamassaan ratkaisussa C-145/10 (Painer), että valokuva voi saada tekijänoikeussuojaa, jos se on tekijänsä henkisen luomistyön tulos siten, että se kuvastaa tekijän persoonaa ja siitä käyvät ilmi tekijän vapaat ja luovat valinnat teosta tehtäessä. Kansallisen tuomioistuimen tehtävä on ratkaista lopullisesti, ylittyykö teoskynnys.

Tekijänoikeusneuvosto on käsitellyt valokuvan teostasoa muun muassa lausunnossaan TN 2013:3. Tekijänoikeusneuvosto totesi, että valokuva ilmensi dramaattista tunnelmaa, jonka kuvaaja oli rakentanut luovilla valinnoilla esimerkiksi valojen käytössä, ajoituksessa, syväterävyydessä sekä kuvan sommittelussa ja rajaamisessa. Suorittamansa kokonaisarvion perusteella tekijänoikeusneuvosto totesi, että valokuva oli tekijänoikeuslain 1 §:ssä tarkoitettu teos. Tekijänoikeusneuvosto piti teoskynnyksen ylittymistä kuitenkin rajatapauksena.

Lausunnossaan TN 2011:9 tekijänoikeusneuvosto totesi, että lausuntopyynnön kohteena olevat valokuvat olivat tekijänoikeuslain 1 §:ssä tarkoitettuja teoksia. Lausuntopyynnön liitteenä olleessa valokuvassa, jossa on kuvattu mies rakennuksen katolla, valokuvaaja oli oivaltanut kyseessä olevan omaperäinen tilanne ja tallentanut kohteen valokuvaan siten, että lopputuloksena on ollut kuvakulmaltaan, rajaukseltaan ja kohteen sommittelun osalta siinä määrin omaperäinen valokuva ettei kenenkään muun voida olettaa päätyneen samanlaiseen lopputulokseen. Lausuntopyynnön liitteenä olleessa valokuvassa, jossa mies makaa tornin edessä nurmikolla, valokuvaaja oli yhdistellyt luovasti kuvan erilaisia elementtejä ja sommitellut ne valokuvaksi siten, ettei kenenkään muun voida olettaa päätyneen samanlaiseen lopputulokseen. Lausuntopyynnön liitteenä olleessa valokuvassa, jossa on lapsia traktorin kyydissä, oli kuvakulman ja perspektiivin avulla saatu aikaan syvyyden, etäisyyden ja liikkeen vaikutelma. Lisäksi valokuvan rajaus ohjasi katsojan katseen suuntaa.

Lausunnossaan TN 2003:6 tekijänoikeusneuvosto totesi, että olympiatulen sytyttämisestä otettu valokuva oli historiallisesta

merkittävydestään huolimatta tavanomainen, ajankohtaisesta tapahtumasta kertova valokuva, joka ei erityisesti ilmentänyt valokuvan ottaneen henkilön omaperäistä ja persoonallista panosta. Tekijänoikeusneuvosto on käsitellyt valokuvien suojaa myös lausunnoissaan TN 2002:8, TN 2002:19, TN 2004:3, TN 2007:6, TN 2007:15, TN 2008:12, TN 2009:4 ja TN 2009:8.

Tekijänoikeusneuvosto toteaa, että hakijan jäsenen, X:n ottamat valokuvat ovat tavanomaisia, eivätkä ilmennä tekijän yksilöllisyyttä. Valokuvat eivät kuvasta tekijän persoonaa, eikä niistä käy ilmi tekijän vapaat ja luovat valinnat teosta tehtäessä. Ne eivät saa tekijänoikeuslain 1 §:ssä tarkoitettua teossuojaa. Valokuvat, jotka eivät yllä teostasoon, saavat tekijänoikeuslain 49 a §:n mukaista suojaa. Kyseisen lainkohdan mukaan valokuvaajalla on yksinomainen oikeus määrätä valokuvasta, muuttamattomana tai muutettuna, valmistamalla siitä kappaleita ja saattamalla se yleisön saataviin.

Tekijänoikeuslain 49 §:n 1 momentin mukainen luettelosuoja

Tekijänoikeuslain 49 §:ssä säädetään ns. luettelosuojasta ja tietokantojen suojasta. Tekijänoikeuslain 49 §:n 1 momentin mukaan sillä, joka on valmistanut 1) luettelon, taulukon, ohjelman tai muun sellaisen työn, jossa on yhdisteltynä suuri määrä tietoja, tai 2) tietokannan, jonka sisällön kerääminen, varmistaminen tai esittäminen on edellyttänyt huomattavaa panostusta, on yksinomainen oikeus määrätä työn koko sisällöstä tai sen laadullisesti tai määrällisesti arvioiden olennaisesta osasta valmistamalla siitä kappaleita ja saattamalla ne yleisön saataviin.

Tekijänoikeuslain esitöiden mukaan tekijänoikeuslain 49 §:n 1 momentin 1 kohdan mukaisen luettelosuojan ainoana edellytyksenä on, että työhön on yhdistelty suuri määrä tietoja. Suoja on riippumaton sisällön valinnan tai järjestelyn kriteereistä ja mahdollisesta omaperäisyydestä. Luettelosuojasäännöksellä on tahdottu suojata tuotteita, jotka eivät ole tekijänoikeudellisessa mielessä teoksia, mutta joiden aikaansaaminen vaatii tiettyä vaivaa, ammattitaitoa ja pääomaa. (Komiteanmietintö 1953:3, s. 79. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi tekijänoikeuslain muuttamisesta 1997/170, s. 5 - 6).

Tekijänoikeusneuvosto on käsitellyt luettelosuojaa useissa lausunnoissaan. Tekijänoikeusneuvoston lausunnossa TN

1993:4 matematiikan malliratkaisuista koostuva ratkaisuluettelo oli 403 sivua ja sisälsi 1203 laskutehtävän ratkaisun. Ratkaisuluettelossa oli yhdisteltynä suuri määrä tietoa ja sai siten tekijänoikeuslain 49 §:n mukaista luettelosuojaa.

Tekijänoikeusneuvosto katsoo, että opetusmateriaali jää tekijänoikeuslain 49 §:n 1 momentin 1 kohdan mukaisen luettelosuojan ulkopuolelle, koska niissä ei ole objektiivisesti tarkasteltuna yhdistelty suurta määrää tietoa.

Tekijänoikeuslain 49 §:n 1 momentin mukainen tietokantasuoja

Tekijänoikeuslain 49 §:n 1 momentin 2 kohdan mukainen tietokantojen erityissuoja lisättiin tekijänoikeuslakiin lainmuutoksella 1998/250, joka tuli voimaan 15.4.1998. Tekijänoikeuslaki saatettiin muutoksella vastaamaan tietokantojen oikeudellisesta suojasta annettua Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviä (96/9/EY). Suojattavan tietokannan määritelmä sisältyy direktiivin 96/9/EY 1 artiklan 2 kohtaan. Sen mukaan "tietokannalla tarkoitetaan teosten, tietojen ja muiden itsenäisten aineistojen kokoelmaa, joka on järjestetty järjestelmällisellä tai menetelmällisellä tavalla ja johon elektronisesti tai muulla tavoin on mahdollistettu yksilöllinen pääsy". Direktiivin johdanto-osan 17. kohdan mukaan "tietokannalla tarkoitetaan kaikkia kirjallisia, taiteellisia, musiikillisia tai vastaavia teoskokoelmia tai tekstiä, ääntä, kuvia, lukuja, tosiasioita ja tietoja sisältäviä kokoelmia".

Jotta tietokanta saisi suojaa, sen sisällön keräämisen, varmistamisen tai esittämisen on pitänyt edellyttää määrällisesti tai laadullisesti huomattavaa panostusta. Suojan edellyttämä panostus voi muodostua rahoituksesta tai ajan, vaivannäön tai energian käytöstä (direktiivin 96/9/EY johdanto-osa, 41. kohta). Suoja ei koske sellaisia tietokannan osia, jotka eivät ole laadullisesti tai määrällisesti arvioiden olennaisia. Suoja ei kohdistu myöskään tietokannan sisältämiin yksittäisiin tietoihin. (Hallituksen esitys eduskunnalle 1997/170, s. 12).

Tekijänoikeusneuvosto on käsitellyt tietokantojen suojaa lausunnoissaan 1999:13, 1999:15, 1999:17, 2001:7 ja 2002:17. Tekijänoikeuslain 49 §:n 1 momentin 2 kohdan nojalla suojatuiksi tietokannoiksi on katsottu mm. harjututkimuksen yhteydessä syntynyt laaja aineisto, englantilaisten jalkapallo-

ottelujen ottelujärjestys sekä koulutuspalveluja esittelevät internetsivut.

Tekijänoikeusneuvosto katsoo, että opetusmateriaali ei objektiivisesti tarkastellen näytä edellyttäneen huomattavaa panostusta. Tekijänoikeusneuvosto katsoo, että hakijan koulutusmateriaali jää tekijänoikeuslain 49 §:n 1 momentin 2 kohdan mukaisen tietokantasuojan ulkopuolelle.

Tekijänoikeuden siirtyminen

Tekijänoikeuden luovutusta koskevat yleiset säännökset ovat tekijänoikeuslain 27 § - 29 §:ssä. Tekijänoikeuden siirtymisestä voidaan sopia. Sopimus voi olla kirjallinen, suullinen tai ns. konkludenttinen eli hiljainen sopimus. Konkludenttisesta sopimuksesta on kyse silloin, kun olosuhteiden, osapuolten välisen vakiintuneen käytännön tms. perusteella voidaan katsoa sovitun tekijänoikeuden siirtymisestä tietyssä laajuudessa. Sen, joka vetoaa sopimuksen perusteella saamaansa oikeuteen, on tarvittaessa voitava näyttää toteen sopimuksen sisältö.

Tekijänoikeus voidaan siirtää sopimuksella kokonaan tai osittain. Tekijänoikeuslain 2 §:ssä tarkoitetuista taloudellisista oikeuksistaan tekijä voi luopua osittain tai kokonaan. Tekijänoikeuslain 3 §:ssä tarkoitetuista moraalisisista oikeuksistaan tekijä voi luopua vain rajoitetusti eli laadultaan ja laajuudeltaan rajoitettua teoksen käyttämistä varten. Joka luovuttaa tekijänoikeuden toiselle, voi pidättää itselleen myös esimerkiksi rinnakkaisen tekijänoikeuden tai käyttöoikeuden teokseen. Myös tekijänoikeuslain 49 a §:n mukaisen valokuvaajan oikeuden voi siirtää sopimuksella.

TekijäL 28 §:n mukaan ellei toisin ole sovittu, ei se, jolle tekijänoikeus on luovutettu, saa muuttaa teosta eikä luovuttaa oikeutta toiselle. Milloin oikeus kuuluu liikkeelle, sen saa luovuttaa yhdessä liikkeen tai sen osan kanssa; luovuttaja on kuitenkin edelleen vastuussa sopimuksen täyttämisestä.

Tekijänoikeuslakiin ei sisälly säännöksiä työ- tai virkasuhteessa luoduista teoksista lukuun ottamatta tietokoneohjelmia ja niihin välittömästi liittyviä teoksia sekä tietokantoja koskevat erityissäännökset.

Tekijänoikeus syntyy teoksen luoneelle luonnolliselle henkilölle. Teoksen luonut työntekijä ja työnantaja voivat sopia tekijänoikeuden luovutuksesta esimerkiksi kirjallisesti tai suullisesti. Kuten edellä on todettu, on myös mahdollista, että oikeuksien luovutuksesta katsotaan sovitun konkludenttisesti eli hiljaisesti, vaikka nimenomaista sopimusta ei olisikaan tehty, jos muutoin voidaan päätellä, että työ- tai virkasuhteen osapuolet ovat tahtoneet tai tarkoittaneet teoksen oikeuksien siirtyvän työnantajalle. Yleensä on katsottu, että työsuoritusta tehtäessä syntyneiden teosten tekijänoikeudet siirtyvät työnantajalle tämän normaalin toiminnan edellyttämässä laajuudessa. Moraaliset oikeudet pysyvät taloudellisten oikeuksien luovutuksesta huolimatta tekijällä. Moraalisista oikeuksistaan tekijä voi sitovasti luopua vain, mikäli kysymyksessä on laadultaan ja laajuudeltaan rajoitettu teoksen käyttäminen.

Tekijänoikeusneuvosto on lausunut tekijänoikeudesta työsuhteessa lausunnossaan TN 2008:9. Lausunnon mukaan se, kenelle tai keille tekijänoikeudet työsuhteessa kuuluvat on viime kädessä näyttökysymys osapuolten kesken. Missä laajuudessa käyttöoikeudet ovat siirtyneet, ratkeaa työsuhteen ehtojen perusteella. Yleensä on katsottu, että tekijänoikeudet siirtyvät työnantajalle normaalin toiminnan edellyttämässä laajuudessa, jolloin oikeudet teoksen muuhun käyttöön jäävät tekijälle. Tämä riippuu kuitenkin viime kädessä alan tapaa koskevan näytön arvioinnista. Tekijänoikeutta työsuhteessa on käsitelty myös lausunnoissa TN 2009:12 ja TN 2009:13, TN 2009:1, TN 2004:15, TN 2002:17, TN 1994:11 ja TN 1992:1.

Tekijänoikeusneuvosto ei ota kantaa näyttökysymykseen siitä, onko työnantajalla käyttöoikeutta opetusmateriaaliin. Tekijänoikeuden siirtymistä opetuslalla on yleisesti pohdittu esimerkiksi Selvityksessä työsuhteettaman ottamisesta tekijänoikeuslakiin (julkaisusarjassa Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2008:17).

Yhteenveto

Tekijänoikeusneuvosto katsoo, että opetusmateriaalia on kokonaisuutena pidettävä sekä tekijänoikeuslain 1 §:n mukaisena teoksena että tekijänoikeuslain 5 §:ssä tarkoitettuna kokoomateoksena. Tekijänoikeusneuvosto toteaa, että hakijan ottamat valokuvat ovat tavanomaisia, eivätkä ilmennä tekijän yksilöllisyyttä. Ne eivät saa tekijänoikeuslain 1 §:ssä

tarkoitettua teossuojaa. Valokuvat, jotka eivät yllä teostasoon, saavat tekijänoikeuslain 49 a §:n mukaista suojaa. Tekijänoikeusneuvosto katsoo, että opetusmateriaali jää tekijänoikeuslain 49 §:n 1 momentin 1 kohdan mukaisen luettelosuojan ulkopuolelle, koska siinä ei ole objektiivisesti tarkasteltuna yhdistelty suurta määrää tietoa. Tekijänoikeusneuvosto katsoo, että opetusmateriaalin sisällön kerääminen, valmistaminen tai esittäminen ei objektiivisesti tarkastellen näytä edellyttäneen huomattavaa panostusta. Tekijänoikeusneuvosto katsoo, että opetusmateriaali jää täten tekijänoikeuslain 49 §:n 1 momentin 2 kohdan mukaisen tietokantasuojan ulkopuolelle. Tekijänoikeusneuvosto ei ota kantaa näyttökysymykseen siitä, onko työnantajalla käyttöoikeutta opetusmateriaaliin.

Puheenjohtaja

Marcus Norrgård

Sihteeri

Anniina Huttunen

Lausunto on käsitelty tekijänoikeusneuvoston täysistunnossa. Asian ratkaisemiseen ovat osallistuneet Marcus Norrgård (puheenjohtaja), Ritva Hanski-Pitkähköski, Satu Kangas, Martti Kivistö, Pirjo Kontkanen, Ilmo Laevuo, Mari Lampenius, Kirsi-Marja Okkonen, Pekka Pulkkinen, Anne Salomaa, Aku Toivonen, Riikka Tähtivuori ja Ahti Vänttinen